

מחלוקת בית שמאי ובית הלל

ר' דניאל וסטפריד

גמרא שבת כ"א: ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו; והמהדרין נר לכל אחד ואחד; והמהדרין מן המהדרין: בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך.

אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא. חד אמר – טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין וטעמא דבית הלל כנגד הימים היוצאים. וחד אמר – טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג (קורבנות שהיו מקריבים בחג הסוכות, שביום הראשון הקריבו 13 פרים וביום השני 12 וכן הלאה) וטעמא דבית הלל דמעלין בקודש ואין מורידין.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כבית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל. זה נותן טעם לדבריו כנגד פְּרֵי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקודש ואין מורידין.

התוספות מסבירים שהמהדרין מן המהדרין הם הוספה על עיקר הדין של 'נר איש וביתו' ולא על גבי המהדרין, כיוון שאם כל אחד היה מדליק וגם מוסיף (כבית הלל) או פוחת (כבית שמאי) – לא היה זה ניכר, כיוון שהיו תולים זאת במספר האנשים בבית. הרמב"ם חולק וסובר שהמהדרין מן המהדרין הם הידור נוסף ל'נר לכל אחד אחד'. (יש כאן דבר מיוחד במינו, שהספרדים פוסקים כמו התוספות והאשכנזים כרמב"ם – ט"ז).

הגר"א מסביר שיש הבדל עקרוני בין שתי האפשרויות המופיעות בגמרא בהסבר המחלוקת בין בית הלל ובית שמאי. הדעה

הראשונה סוברת שיש עניין בהיכר של מספר ימי הנס (או בהוספה או בהפחתה), ולטעם השני אין צורך בהיכר. על פי המעשה שהביא רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן מוכח שהמסקנה כדעה השנייה. אם כן יוצא שאין אנו צריכים לחשוש להיכר של מספר הימים, וממילא לא קשה קושיית התוספות, ושוב אפשר לומר שכל אחד ואחד ידליק וגם יוסיף או יפחית.

ביאור הטעמים

בהסבר האפשרות הראשונה פירש רש"י: "כנגד הימים הנכנסים" – העתידים לבוא, "ימים היוצאים" – שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין. ובהסבר האפשרות השנייה: "פְּרִי החג" – מתמעטים והולכים בקורבנות דבפרשת פנחס, "מעלין בקודש ואין מורידין" – מקרא ילפינן (מהתורה למדנו) לה במנחות בפרק שתי הלחם (צ"ט.ט.).

ויש לחקור את שורש מחלוקתם:

לאפשרות השנייה אומר המהרש"א – הרי ברור שאי אפשר לומר שבית שמאי חולקים על המושג של 'מעלין בקודש' כיוון שהוא נלמד מפסוק במסכת מנחות כמו שפירש רש"י. מסביר המהרש"א שדעת בית שמאי היא שאמנם יש את הכלל של 'מעלין בקודש' אך כל מקום שיש ענין עקרוני בהורדה או בהפחתה הטעם הזה גובר. שבעים הפרים שמקריבים בחג הסוכות מסמלים את 70 אומות העולם שיהיו פוחתין והולכין, ודבר זה בא לידי ביטוי בנס חנוכה (שגברה מלכות חשמונאי על יון). בית הלל סוברים שאפילו במקום שיש טעם הכלל של 'מעלין בקודש' גובר.

לאפשרות השניה אפשר לומר, שבית שמאי חיים את העתיד כבר בהווה, לכן הם מתייחסים למספר הימים העתידים לבוא. אך בית

הלל הולכים ע"פ הטבע, שבהווה אתה יכול רק לדעת את העבר אך לא את העתיד.

וביתר עומק אפשר לומר כך – בית שמאי מסתכלים על הנס של פך השמן כך שכבר ביום הראשון פך השמן הקטן היה בו כח לדלוק שמונה ימים כיוון שכך נגזר משמיים שעתיד להיות נס. למרות שבזמן הנס ודאי כל יום ויום שפך השמן דלק היה תוספת והיכר לנס, מכל מקום אנו בדורות שאחר הנס יודעים למפרע שהנס היה שכבר ביומו הראשון הכיל הפך בתוכו כח לדלוק שמונה ימים.

לכן סוברים בית שמאי שהדרך הנכונה לציין את ההדלקה היא כפי שהייתה באמת (בשמיים) שביום הראשון היה כח של שמונה ימים ואח"כ הולך ופוחת. אך בית הלל חיים את העולם הזה ואין הם מסתכלים על חשבונות שמיים. מכיוון שבעיני העולם הזה כל יום ויום שפך השמן דלק התווספה הרגשה של נס, לכן מדליקים מהיום הראשון נר אחד וכן הולך וגדל כנגד הימים היוצאים.

יש אנשים המצליחים לחיות כבר בעולם הזה את העולם הבא, אך ההלכה נפסקה כרוב העולם שחיים בעולם הזה את העולם הזה. ולפי כלליו מוסיפים אווירה של קדושה תוך הסתכלות למעלה לקב"ה וכך למעשה נפסקה ההלכה. לעתיד לבוא ידוע מה שמובא בספרי קבלה שיפסקו כבית שמאי, כיוון שאז העולם הזה יהיה ממש העולם הבא.